

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ГОУ ВПО «ДОНБАССКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА И
АРХИТЕКТУРЫ»

«НАУКА И МИР В ЯЗЫКОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ»

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

II Республиканской
очно-заочной научной конференции

(23 ноября 2016 г., г. Макеевка)

Макеевка, 2016

УДК 80(06)+81(06)
ББК 81.2
Н 34

Печатается по решению ученого совета ГОУ ВПО «Донбасская национальная академия строительства и архитектуры», протокол № 3 от 28.11.2016 г.

Редакционная коллегия:

Горохов Е. В.	– председатель оргкомитета, ректор академии, д.т.н., профессор;
Зайченко Н. М.	– проректор по учебной работе, д.т.н., профессор;
Муцанов В. Ф.	– зам. председателя оргкомитета, проректор по научной работе, д.т.н., профессор;
Назим Я. В.	– проректор по научно-педагогической работе и международным связям, к.т.н., доцент;
Левченко В. Н.	– проректор по научно-педагогической и воспитательной работе, к.т.н., профессор;
Назар Р. Н.	– декан факультета гуманитарной подготовки, заведующий кафедрой прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации, к.ф.н., доцент;
Новикова Ю. Н.	– доцент кафедры прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации, к.ф.н., доцент.

Наука и мир в языковом пространстве : сборник научных трудов II Республиканской очно-заочной научной конференции (23 ноября 2016 г., Макеевка) / редкол. : Е. В. Горохов, Н. М. Зайченко и др. – Макеевка : ДонНАСА, 2016. – 580 с.

Сборник содержит 138 научных работ участников II Республиканской очно-заочной научной конференции «Наука и мир в языковом пространстве».

УДК 80(06)+81(06)
ББК 81.2

Материалы представлены по таким тематическим направлениям: «Теоретико-методологические и прикладные проблемы филологии»; «Ономастика Донбасса»; «Язык как отражение духовных и этнокультурных ценностей»; «Межкультурная коммуникация: проблемы и перспективы»; «Методика преподавания лингвистических дисциплин: традиции и инновации»; «Язык и средства массовой информации. Аббревиация», каждое из которых состоит из двух частей: 1) работы учёных-лингвистов, литературоведов, культурологов, методистов, педагогов (собственные и в соавторстве); 2) статьи и тезисы аспирантов, магистрантов, студентов, учащихся 10–11 классов в соавторстве с научным руководителем.

Издание заинтересует учёных-филологов, педагогов, студентов, учащихся, а также широкий круг читателей.

Научное электронное издание

Авторы научных статей несут ответственность за оригинальность текстов, а также достоверность изложенных фактов и положений

© Донбасская национальная академия строительства и архитектуры, 2016

**СЕКЦИЯ 1. «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ»**

58

Руководитель, корректор: Н. А. Ковалёва – к. филол. н., доцент

1. **Василенко Елена Сергеевна** – ассистент кафедры украинского литературоведения и компаративистики (ГУ ВПО ЛНР «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченка»). "Приём занурення в історико-культурний контекст твору як метод стимулювання та мотивації на уроках літератури". 58
2. **Волкова Наталья Валериевна** – к. филол. н., доцент, заведующая кафедрой второго иностранного языка (ОО ВПО «Горловский институт иностранных языков»). "Словообразовательный аспект в овладении лексическими навыками на уровне словоформы". 62
3. **Гапонова Татьяна Николаевна** – к. филол. н., доцент кафедры прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации (ГОУ ВПО "Донбасская национальная академия строительства и архитектуры"). "Соотношение актуального членения предложения с формально-синтаксическим и семантико-синтаксическим членением". 68
4. **Даренский Виталий Юрьевич** – к. филос. наук, доцент кафедры философии и социологии (ГОУ «Луганский государственный университет им. Т. Шевченко»). "Языковая проблема на Украине как фактор социально-политического кризиса". 72
5. **Емельяненко Анна Владимировна** – к. филол. н., доцент кафедры ОЯИЯ им. Е.С. Отина (ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»). "Специфічні функції невербальних компонентів креолізованого тексту". 77
6. **Ковалёва Наталья Александровна** – к. филол. н., доцент кафедры прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации (ГОУ ВПО «Донбасская национальная академия строительства и архитектуры»). "Объект как лексико-грамматическая единица в предложениях с уступительной семантикой". 82
7. **Колесникова Анна Юрьевна** – к. филол. н., старший преподаватель кафедры украинского литературоведения и компаративистики (ГОУ ВПО ЛНР «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»). "Корелятивна модель світу та людини в ліриці О. Лупія". 84

8. **Кудрейко Ирина Александровна** – к. филол. н., доцент, заведующая кафедрой украинской филологии и прикладной лингвистики (ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»). "Региолект как особая форма функционирования языка". 90
9. **Перетятая Олеся Сергеевна** – кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой украинского литературоведения и компаративистики (ГУ ВПО ЛНР «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченка»). "Типологічні особливості пригодницької повісті як своєрідної жанрової форми". 92
10. **Чернышова Лариса Ивановна** – к. филол. н., доцент кафедры прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации (ГОУ ВПО «Донбасская национальная академия строительства и архитектуры»). "Научный стиль: система внутритекстовых синтаксических связей между предложениями в структуре высказывания". 97
11. **Янышевская Вера Владимировна** – старший преподаватель кафедры общего языкознания и истории языка имени Е. С. Отина (ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»). "О проблемных вопросах внутренней и внешней хронологии в курсе истории языка". 102
12. **Ярошевич Ирина Андреевна** – к. филол. н., доцент кафедры украинской филологии и прикладной лингвистики (ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»). "Художнє відображення реалій шахтарського життя у драмі С. Черкасенка «Хуртовина»". 105
13. **Ярошенко Наталья Александровна** – к. филол. н., доцент, зав. кафедрой общего языкознания и истории языка имени Е. С. Отина (ГОУ ВПО «Донецкий национальный университет»). "Неологизмы-компози́ты со значением лица в современном русском языке". 109

Статьи в соавторстве с научным руководителем

14. **Бардина Анастасия Сергеевна** – ученица 10-Б класса; **Зиборова Екатерина Викторовна** – учитель русской литературы (ГОУ ВПО «Архитектурно-строительный лицей при ДонНАСА»). "Концепция Бога и одиночество в произведениях И. А. Бродского". 113

КОРЕЛЯТИВНА МОДЕЛЬ СВІТУ ТА ЛЮДИНИ В ЛІРИЦІ О. ЛУПІЯ

Колеснікова Анна Юріївна,
кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри
українського літературознавства та компаративістики
ДОЗ ВПО ЛНР «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Художня творчість О. Лупія відбиває різні аспекти осягнення світу, однак провідне місце у творчому доробку, починаючи з дебютної збірки „Вінки юності”, належить вивченню особливостей гармонійного життя сучасної людини, зумовлене розумінням природних явищ, феноменів, циклічності буття. Пейзаж у ліриці О. Лупія відображає окремі настрої ліричного героя, часто показаний у динаміці, русі. Загалом, відзначає Т. Салига, поет „любить, цінить, підносить, тобто поетизує таємничо-казкове, трепетне у природі... Природа у нього не сама по собі природа – вона пронизана живими струнами людського буття” [6, с. 9].

Відзначимо, що модель світу та людини пов’язується насамперед із суб’єктивним колом уявлень про світобудову, місце в ній людини, системою її відносин з навколишнім середовищем. Концепція людини зумовлена насамперед зображенням її світоглядних позицій, духовного багатства, осягнення письменника зосереджено на тому, „як твориться новий світ за законами краси” [1, с. 263]. Модель світу як віртуальний образ навколишньої дійсності формується завдяки художньому осягненню зовнішніх реалій на основі індивідуальної оригінальної рецепції. За визначенням В. Топорова, поняття „світ” слід розуміти як людину та природне середовище в їхній взаємодії, „світ є результатом переробки інформації про середовище й про саму людину, причому „людські” структури та схеми часто екстраполюються на середовище, яке описується мовою антропоцентрических понять” [7, с. 161]. Отже, аналіз моделі світу та людини становить нерозривний зв’язок із осягненням концептуальних засад творчості письменника, адже виявляє основи цілісного світосприйняття через символічні образи, знаки, уявлення.

Особливості лірики О. Лупія репрезентовано в критичних статтях В. Іванисенка, О. Козулі, О. Мишанича, О. Сливинського, у них розглянуто окремі питання творчого доробку письменника.

Метою нашого дослідження стає осягнення корелятивної моделі світу та людини в поезії О. Лупія. Досягнення вищезазначеної мети передбачає розв’язання таких завдань:

- розглянути концептуальні символи та образи, які характерні для поезії письменника;
- розкрити специфіку зображення світу та людини на основі оригінальної рецепції автора;
- визначити своєрідність індивідуально-стильової манери О. Лупія.

Центральним образом лірики О. Лупія стає образ могутньої ріки, зокрема Дніпра. Так, у сонеті „Таїна” [4, с. 101 – 102] із збірки „Черемхова заметіль” ліричного героя ваблять звуки бурхливої річки, захоплює їхня безупинність. Суб’єктом мовлення стає ліричний герой, який відображає у творі свій погляд на світ, на природу, а разом з цим визначається його особливе світосприймання, яке полягає в нестримному бажанні єднання з природою. Часопросторова визначеність („Укоотре чую течію Дніпра. Тепер весна – блакитно-синій травень”) на початку твору скеровує читача до швидкого сприйняття пейзажного етюда, який деталізується протягом усього твору. Композиційно зумовлена структура вірша, що складається з двох катренів та двох терценів.

Символічність назви розкривається тільки в останньому терцені, уся попередня частина стає підґрунтям для висновку про таємничість дніпровських вод. Осягнення навколишнього світу відбувається завдяки зоровим і слуховим рядам, серед них головне семантичне навантаження належить саме слуху. Ліричний герой називає плескіт води – „музикою”, „мелодією”, саме така номінація скерована на розкриття ставлення ліричного героя до річкового „велетня”, а з ним і до всього рідного краю. У канонічній формі чотирнадцятирядкового вірша відображені роздуми героя, позначені розважливо-мрійливою тональністю. Серед архітектонічних засад твору можна назвати прагнення до пізнання самого себе в гармонії з природою. Символічною є *ріка*, що уособлює рух, у творі він має гносеологічне спрямування, породжує бажання до оволодіння істинами буття.

Можна з упевненістю говорити, що модель світу та людини у творчості О. Лупія часто представлені за допомогою символів *води* (талої або ріки) та *сонця*. Прикладом їхнього поєднання є вірш „Вода і сонце – наші прабатьки” [3, с. 68], що стає концептуальним у сприйнятті всього творчого доробку письменника. У творі визначені основи світобудови, які складають життя й діяльність усіх живих істот, а також виявляють їх сутність: „З води й сонця – наша суть і дух, / І гречні думи й непорочні мрії”. У сконцентрованому вигляді подається роз’яснення основ світу, архітектоніка яких сягає античної філософії вічного руху.

У ліриці О. Лупія знаковими є образи світла й темряви, дня й ночі, вони мають першочергове значення в семантиці творів. Ніч, зазвичай, несе занепокоєння ліричному герою, скеровує його думки до сумних спогадів, протилежним навантаженням наповнені сонячні дні, особливо період світання як відмежування двох стихій. Елегія „Гасне ватра вдалині” [5, с. 35] зображує захід сонця, у ній почуття ліричного героя, на противагу попередньому зразку, відображають схвилювання, погане передчуття, яке збільшується із настанням сутінок. У вірші за допомогою антитези протиставляється сонячний день із його „необаченими просторами” ночі. Першорядного значення в зображенні денного часу набувають епітети, що увиразнюють текст (*необачені простори; кришталеві сині гори; заманлива глибінь* тощо). Сонце стає центральним образом твору, надає сил і енергії не тільки природі, але за допомогою психологічного паралелізму людині, яка прагне до пізнання, до взаємодії із природою. У вірші „Ще хвилина, ще секунда – й темінь” [2, с. 78] нічний неспокій переданий за допомогою неґації, у тексті сприймається як відмова визнавати існування ще чогось, крім довгої ночі, подібної до „чорного шатра”, що вкрив усе навкруги, доповнення смислового враження відбувається за допомогою присудків (*носирів, згас*). Крім неспокою й тривоги, ніч у творах поета постає як час самотності, зневіри, таємничості, що виявляється в елегії „Явилась ніч, як витончена пані” [5, с. 42]. Ліричним героєм оволодівають важкі думки, пов’язані з особистим щастям, які загострюються саме в цей містичний час – „Коли за вікнами приходять ніч”. Натомість день у віршах О. Лупія символізує ясність, радість та натхнення, ліричний герой відчуває себе у своїй стихії, починає знаходити відраду в звичайному буденному, захоплюватися ним, найвиразнішим художнім прийомом стає психологічний паралелізм, що корелює почуття людини й природні явища.

Не меншу експресивність має пейзажний колорит поезії „Неспокій мій в гармонії природи” зі збірки „Гармонія” [4, с. 329]. Пейзаж, відтворений поетом, конкретно позначений у тексті твору часовими межами – квітнева відлига. Просторові константи чітко промальовані поетом, становлять граматичну основу речення: *сонечко ховає; небо позичає; струмлять потоки*. Саме квітневі талі води поставлені в основу тематики твору. Композиційно поезія складається з шести катренів, з яких три відіграють роль

оповідну (описову) – відтворення змін у природі, а ще три – роль медитації. У творі вони представлені непослідовно, опис виконує допоміжну функцію, тому розташований між медитаціями, які обрамляють твір. Головний акцент вірша міститься в останньому катрені. Фокалізація у вірші представлена зміною точок зору, своєрідним переходом, у якому ліричний герой переходить від власних переживань до відображення природи в квітневий день і знову повертається до осмислення власних, колись пережитих почуттів.

Найбільш глибинним рівнем аналізу є дослідження міфо- і ритмотектоніки твору. У представленій поезії міфотектонічна основа твору міститься в особливості інтерпретації *потоків води*, які струмлять „у яри глибокі, до рясних долин” і наштотують ліричного героя на спогади про свою юність. Безпомилково тут можна застосувати крилатий вислів Геракліта: „Все тече, все змінюється”, що доводить тезу про неминучі зміни в житті людини. Слід сказати також, що ліричний герой зовсім не опирається змінам, приймаючи їх як належні, а всі ці роздуми на тлі ранньої весняної природи створюють оптимістичний пафос твору. Ритмотектоніка як загальна організація тексту ґрунтується на послідовному структуруванні художнього світу, представленого автором. У поезії загальна атмосфера весняної природи передана п’ятистопним ямбом з частими пірихіями, що створює спокійну, повільну тональність. Ліричний герой сприймає весняний пейзаж, який не відрізняється якоюсь своєрідністю зображуваного, проте несе нове бачення світу, зазначене за допомогою широкого використання метафор (*сонечко ховає свої скарби; небо позичає квітам фарби*) і епітетів (*гомінкий, чистий, живий, новий*). Повтор рядків з першого катрена в кінці вірша виконує роль висновку, у якому проявляється цілісність світу, гармонія враження: кінець поєднується з початком і утворює вічний колообіг і води (центральний образ вірша), і часу загалом.

Саме природа символізує етапи розвитку людини, молодість асоціюється з весною, а осінь – із старістю, прикладом може бути вірш „Ти бачиш, як швидко минає життя” [4, с. 341]. Тут пейзаж є образним стрижнем поезії, завдяки психологічному паралелізму здійснюється ототожнення завершення природного циклу із фізичним старінням людини: „Осіплеться листя й дерева сумні / Чекатимуть грудня морозяні дні. / Отак проминає і наше життя, / Щасливим годинам нема вороття” [4, с. 341]. У вірші „пора дощова” порівнюється із „буянням садів”, відбувається різке протиставлення двох пір року, з метою більш виразного зображення нових осінніх змін. У невеликому композиційному цілому репрезентовано не тільки природні зміни, але й зміна настрою ліричного героя, роздумливо-елегійна медитація переходить у останніх рядках у життєстверджувальну інтонацію завдяки використанню риторичного речення: „А може, нам доля всміхнеться ще раз?”. Ритмотектонічна структура вірша – чотиристопний амфібрахій – створює інтонацію неспішну, передає важкі роздуми ліричного героя.

Найчастіше в ліриці репрезентовано зимові краєвиди як відтворення знакової переміни в житті природи й людини. Перший сніг зображений як *кришталь, корали, срібло щастя*, що дарує радість усім навколо, наприклад, у вірші „Взяла, взяла своє зима” [4, с. 243] автор-оповідач сконцентровує оповідь саме на зимовому пейзажі, він хоче розповісти про всі зміни, що сталися з її приходом. Проте найвиразніше в ліриці О. Лупія постає тема переходу, межі між зимою та весною як символу оновлення життя. У численних збірках „Птахи небесні”, „Зелене весілля”, „Золоті еклоги”, „Гармонія”, „Березневі строфи” виразно звучить мотив відродження природи, пов’язаний з відродженням особистості. Так, у поезії „В саду іще зима, а я вже бачу” [4, с. 244] оновлення символізує *молода трава*, що „зеленню до сонця виграва”, ліричний герой намагається досягнути силу *невільниці-трави*, а у вірші „Думала зима, вона навіки” [3, с. 64] такими символами оновлення стають *горді ріки*, що „льоди скидають з пліч”.

Найвиразнішим у ліриці стає прийом антитези, що дозволяє виявити риси різкого контрасту сезонів, а також уособлення як способу шифрування реальності, що дозволяє людині інтерпретувати самого себе та навколишній світ. Ліричний герой цих творів спостережливий, має рефлексивний погляд на дійсність, він займається самоаналізом, знаходить паралелі між світом природи та власним світовідчуттям. Ліричний герой навіть у хвилини роздумів і самоаналізу відчуває себе об'єднаним зі своєю рідною землею, про що свідчить опорна композиційна частина твору – фінал. Так, у віршах використано особові займенники (*нам, ми*): „Нам принесуть жадану вість”, „А з ними пробудилися ми”, що відображають єдність його зі своїм народом.

Вінцем природного пробудження у творах стає перший місяць весни – *березоль, березнева блакить, пора березільна*, що є символом початку, зародження нового, породжує в душі ліричного героя інтимні переживання. Через образи навколишньої дійсності, наприклад, хруща з вірша „Яка чарівна ця пора” [3, с. 63], ліричний герой висловлює свій внутрішній потяг, разом з ним стає „відкритим до любові”. Природа завжди для нього стає зразком для наслідування: „Боже, скільки сили у природи – / Після довжелезної зими / Так розвеснуватися на подив, / Сотворити знову рай земний...” [3, с. 51]. Риторичне питання, поставлене на початку твору, стає центральним для усвідомлення, проте все ж таки залишається таїною, яка надихає ліричного героя на нові звершення, стає прикладом для невтомної праці. Природа стає в цьому випадку джерелом сили та наснаги, бадьорий чіткий ритм зумовлений використанням чотиристопного хорею. Художня образність вірша виявляється у використанні метафор (*дзвенів, співав світ, тішаються дерева*), складних епітетів (*довжелезна зима, втаємничена даль, дорогоцінна вуаль*).

Основою для формування моделі світу лірики О. Лупія стає оптимістичне світовідчуття ліричного героя, його уважність до деталей, які налаштовують нас на сприйняття його власного внутрішнього світу. У творах найпоширенішим є прийоми психологічного паралелізму, що виявляються в гармонійному зв'язку людини й природи, прийом символічного зіставлення етапів розвитку людини з природними змінами, а також уособлення, коли зображення явищ природи відбувається із надаванням їм рис живих істот („Взяла, взяла своє зима”, „Думала зима, вона навіки”), важливими стають у художній канві твору порівняння, які підсилюють художній образ, відображають його за допомогою зіставлення.

Отже, провідним символічним змістом у ліриці відзначені *сонце* та *вода* як концептуальні основи світобудови. У поезіях О. Лупія *сонце* відображає активність ліричного героя, а *вода* – його нестримний рух, енергію, створюючи, отже, знакове поєднання двох першоелементів Всесвіту, найвиразніше їх злиття простежене в поезії „Вода і сонце – наші прабатьки”. Пейзаж у поезіях О. Лупія завжди впливає на свідомість головного героя, який шукає гармонії з природою, прагне здійснити самоаналіз, відтворити життєвий плин згідно з циклічними змінами (зима – весна). У творах відображено етапи оновлення природи, *весна* стає в них символом творчого та душевного піднесення, створюються концепції відродження особистості. Ліричний герой завжди не відділений від рідної землі, сприймає себе як її частку, природа для нього стає джерелом енергії та натхнення, найвиразнішим художнім прийомом є психологічний паралелізм, що корелює почуття людини та природні явища. Людина у віршах письменника прагне до гармонійного життя, поважно ставиться до природних багатств, уважає себе безпосереднім учасником циклічного буття, а також прагне до пізнання основ світобудови.

Література

1. Жулинський М. Г. Людина як міра часу: концепція людини і проблема характеру в сучасній радянській літературі / М. Г. Жулинський. – К. : Дніпро, 1979. – 275 с.
2. Лупій О. В. Зелене весілля : вірші, поема / О. В. Лупій. – К. : Смолоскип, 1998. – 112 с.
3. Лупій О. В. Золоті еклоги : поезії, поема / О. В. Лупій. – Л. : Логос, 1999. – 108 с.
4. Лупій О. В. Поезії. Вибрані твори / О. В. Лупій. – К. : Укр. письм., 2010. – 534 с.
5. Лупій О. В. Птахи небесні : вірші / О. В. Лупій. – К. : Гранослов, 1998. – 56 с.
6. Салига Т. У глибинах гармонії (Про окремі твори) / Т. Салига // Жовтень. – 1986. – № 1. – С. 9.
7. Топоров В. Н. Модель мира // Мифы народов мира : энциклопедия в 2 т. / С. А. Токарев. – М. : Сов. энцикл., 1987. – Т. 2. – С. 161 – 164.
8. Тынянов Ю. Н. Проблема стихотворного языка / Ю. Н. Тынянов. – М. : КомКнига, 2007. – 184 с.
9. Тюпа В. И. Анализ художественного текста / В. И. Тюпа. – 3-е изд. – М. : Издат. центр „Академия”, 2009. – 336 с.